

**75
WERK
VORMEN**
& 30
TEMPLATES

HET VISUELE WERKVORMEN BOEK

EN ALS WE HET NOU EENS TEKENEN?

SELMA KOOPMAN
CORINE MATSER
JOSJE TUMMERS

WERKVORMEN

OVERZICHT

OM MEE TE BEGINNEN

INLEIDING
WAAROM DIT BOEK
VAN DE BETEKENAAR
VOOR WIE IS DIT BOEK
BEDOELD
WAT IS EEN (VISUELE)
WERKVORM
TEKENEN ALS TAAL
EN TOOL
TEKENEN EN DE TEKENING
WANNEER WEL EN NIET
TEKENEN
WAAROM TEKENEN WERKT
JE SESSIE VOORBEREIDEN
JE VISUELE WERKVORM
VOORBEREIDEN
MOET JE ALS FACILITATOR
GOED KUNNEN TEKENEN
ZELF TEKENEN OF DE
GROEP LATEN TEKENEN
ALS DEELNEMERS LIEVER
NIET TEKENEN
VRAGEN OM TOT BEELD
TE KOMEN
STARTEN MET TEKENEN
HOE GEBRUIK JE DIT BOEK
DE OPBOUW VAN ELKE
WERKVORM
HOE UITDAGEND DE
WERKVORM IS
MATERIAAL
TIPS VOORDAT JE AAN
DE SLAG GAAT
EN NU GAAN MET DIE
BANAAN

1 TEKENDREMPELS VERLAGEN

BASISVORMEN
TEKEN DE KERN
JOUW MENSFIGUUR
SQUIGGLE BIRDS
30 CIRKELS
DOBBEL EEN POPPETJE
HET DOODLE-VERHAAL
TEKENEN MET CUFERS

2 INCHECKEN

DE PRESENTIELIJST
JOUW WEERBERICHT
KLEUR BEKENNEN
HOE ZIT JE ERBJ?
WAT ZEGT JOUW HAND
OVER JOU
HOE STAAT JOUW PET
VANDAAG

3 KENNISMAKEN

GETEKENDE NAAMKAARTJES
DE VOORLETTER
BLUFFEN MET BEELDEN
BEN JIJ UNIEK?
MIJN SCHOEN EN IK
JOUW PLATTEGROND
PERSOONLIJK WAPENSCHILD
DIT BEN IK
DE POST-IT-MUUR

4 ENERGIZEN

TEKENSTRIJD
KETINGVERHAAL
SNEL DE KERN
TEKENEN
THEMA TEKENEN
TEKEN HET SPREEKWOORD
DE UITVOUWBARE
TEKENING
FLIPOVERROULETTE

5 BRAINSTORMEN

IDEEËN VANGEN
1.2.4 ALL
DENK ALS EEN SUPERHELD
OMDENKEN EN OMTEKENEN
ONVERWACHTE PERSPECTIEVEN
OBSTAKELS ALS MOTOR
EEN ANDER PERSPECTIEF

7 PLANNEN MAKEN

TEKENCAFÉ
TIJDLIJN IN BEELD
GELEERDE LESSEN
DRIE DAPPERE STAPPEN
FOTO VAN DE TOEKOMST
WAT SPEELT ER OM ONS HEEN?
JAARPLAN ALS FILMSTRIP

6 CONCREET MAKEN

ZO ZIET HET PROCES ERUIT
DE EMPATHYMAP
KLANTREIS IN BEELD
HET GETEKENDE ANTWOORD
VAN WOORDENCHAOS NAAR
DE KERN
WOORD WORDT BEELD
HET DASHBOARD
MIJN BIJDRAGE
METAFOOR MET EEN SCORE

8 SAMENWERKEN

JOUW TEAM ALS DIER
WIJ ALS SPORTTEAM
ONZE TEAMVLG
TEAMLEDEN ALS STRIPFIGUUR
TEKEN ELKAAR
BOVEN EN ONDER WATER
BESCHRIJF WAT JE ZIET
DE AANVULTEKENING

9 KEUZES MAKEN

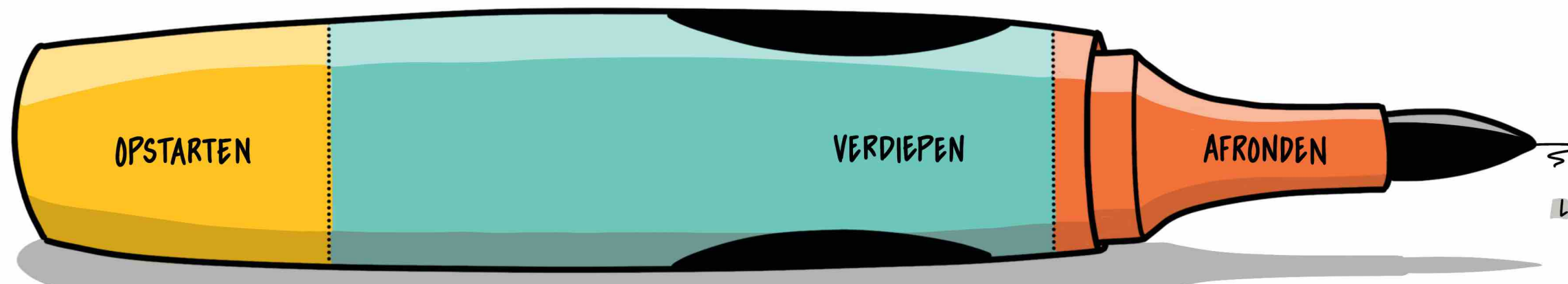
DENKHOEDEN VAN
DE BONO
KEUZEHULP
VOORSTEL TOETSEN EN
AANSCHERPEN
DE BESLISSINGSBOOM
MAAK EEN VISUEEL
ACTIEPLAN

10 EVALUEREN

GETEKEND INZICHT
MIJN OOGST UIT DEZE
SESSIE
MUURTEKENING
ZONDER NAAM
ER WAS EENS EEN
RETROSPECTIVE

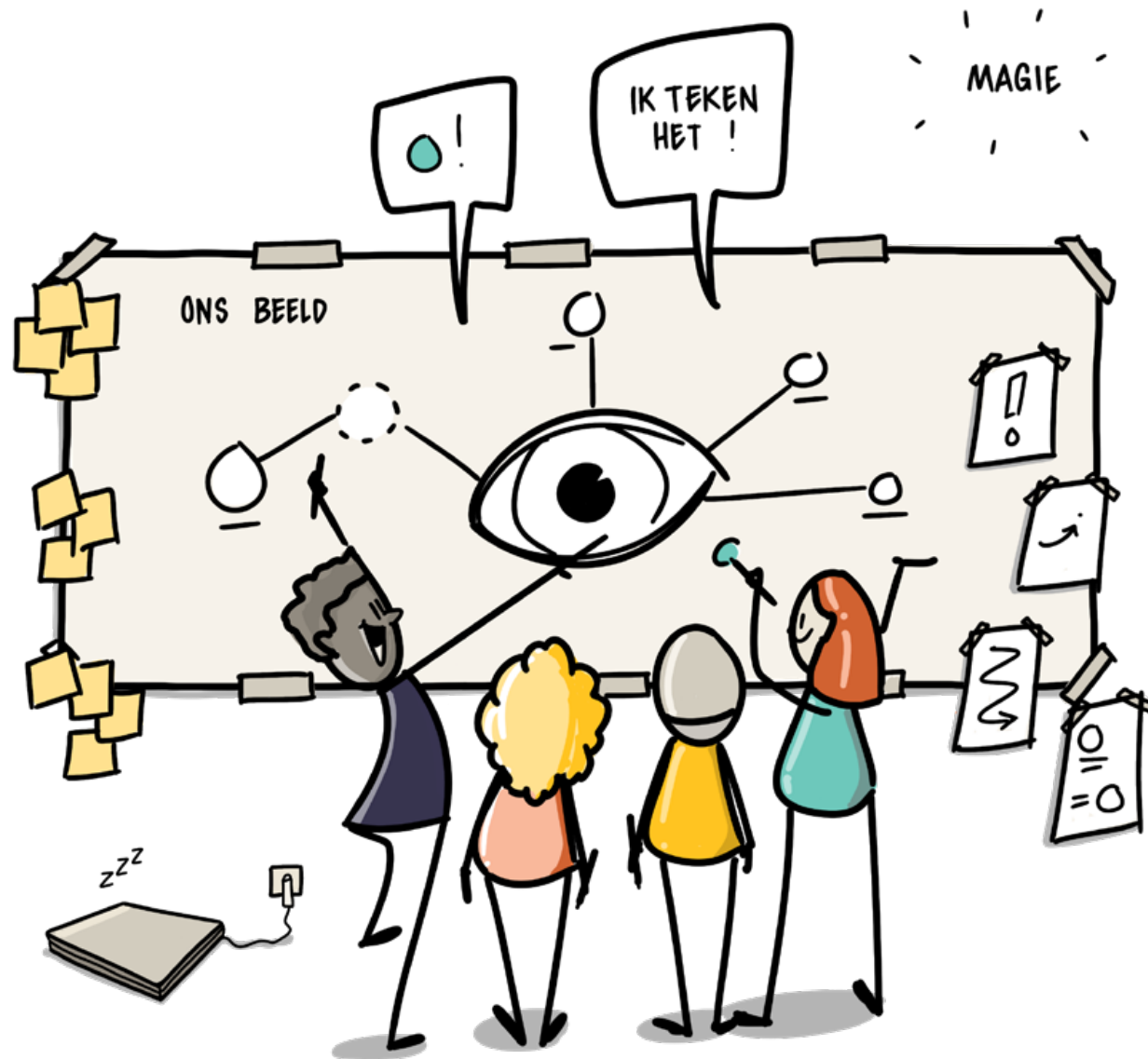
11 UITCHECKEN

DE CHECK-OUT VRAAG
AFSLUITEN MET EEN
METAFOOR
TEKEN EN VERTREK
WAT IK MEENEEM EN
ACHTERLAAT
HANDTEKENING ZETTEN

LEREN BIJ DE BETEKENAAR

LAAT ZIEN WAT JE BEDOELT !

INLEIDING

Met tekenen laat je zien wat je bedoelt. Als je tekenen gebruikt in werkvormen, gebeurt er iets bijzonders. Wat eerst vaag, versnipperd of alleen in de hoofden van mensen zit, wordt zichtbaar op papier. Er ontstaat een gedeeld beeld en eigenaarschap over wat er op papier staat.

En misschien net zo belangrijk: tekenen brengt beweging. Het haalt mensen van hun scherm, nodigt uit om op te staan en samen te denken en te doen. Niet om kunst te maken, maar om ideeën te verhelderen, beter te communiceren en samen verder te komen.

In dit boek vind je 75 visuele werkvormen waarin tekenen de hoofdrol speelt. Voor iedereen die werksessies, bijeenkomsten of vergaderingen op een frisse manier wil verrijken. Een praktisch doe-boek, vol concrete werkvormen die je direct kunt inzetten.

Gebruik dit boek om ideeën op te doen, inspiratie te vinden of als praktisch handboek bij het voorbereiden en begeleiden van je sessies.

WAAROM DIT BOEK VAN DE BETEKENAAR

Bij de Betekenaar laten we zien wat je bedoelt. Dat doen we al sinds 2012. Tekenen gebruiken we om te communiceren, als denkhulp en om samen te werken.

We maken visuele verslagen van sessies, ontwerpen praatplaten die complexe zaken helder en overzichtelijk maken en geven trainingen waarin we inmiddels tienduizenden mensen hebben leren tekenen.

Daarnaast helpen we teams in visuele sessies hun ideeën zichtbaar te maken zodat ze samen verder komen. We werken voor organisaties, bedrijven en instellingen in het hele land.

Met dit boek delen we een stukje van die ervaring. Je vindt er werkvormen die we vaak gebruiken en die direct toepasbaar zijn, eenvoudig uit te voeren en altijd uitnodigen tot actief meedoen. Voor kleine en grote groepen.

VOOR WIE IS DIT BOEK BEDOELD

Dit boek is gemaakt voor iedereen die groepen begeleidt: facilitators, trainers, teamleiders, docenten, managers en alle anderen die processen in goede banen leiden. En die op zoek zijn naar werkvormen waarin deelnemers zelf gaan tekenen.

Het is ook voor wie nieuwsgierig is naar de kracht van visueel werken en groepen op een actieve, betrokken manier verder wil helpen. Of je nu vastloopt in eindeloze vergaderingen, even los van het beeldscherm wilt komen, of je gereedschapskist wilt uitbreiden met nieuwe visuele werkvormen: dit boek geeft je inspiratie en praktische handvatten om direct aan de slag te gaan.

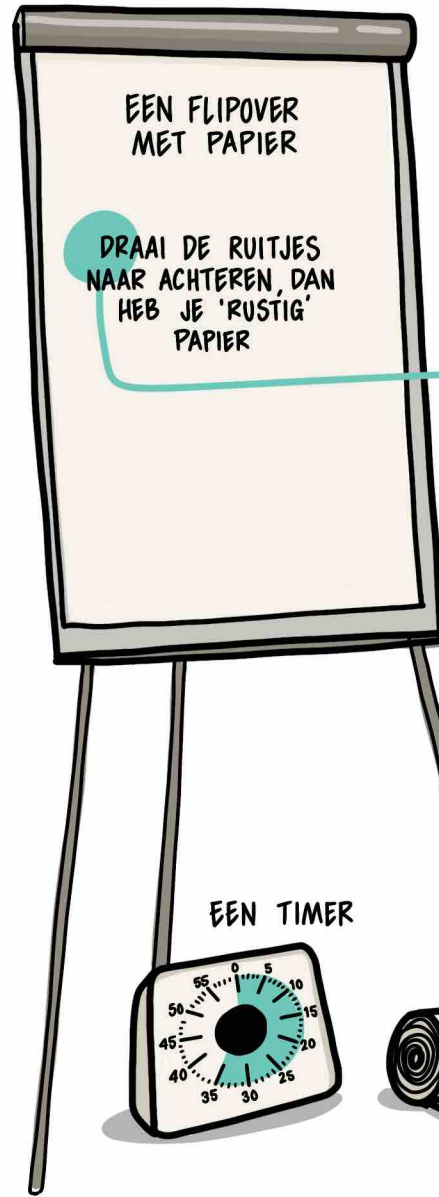
WAT IS EEN (VISUELE) WERKVORM

Een werkvorm is een manier om samen iets te doen of te onderzoeken, met een duidelijk doel of resultaat. Het is een concrete en actieve aanpak voor bijvoorbeeld een (onderdeel van) een workshop, training, vergadering, les of een ander type sessie. Welke werkvorm je kiest, is afhankelijk van het doel, de doelgroep, de situatie of uitdaging. Meestal is een werkvorm een onderdeel van een groter geheel waarin een bepaald vraagstuk centraal staat. In dit boek gaat het specifiek over werkvormen waarin tekenen de hoofdrol speelt.

MATERIAAL

JE HEBT NIET VEEL NODIG
OM TE BEGINNEN.
LAAT JE NIET TEGENHOUDEN DOOR
GEBREK AAN MATERIAAL.

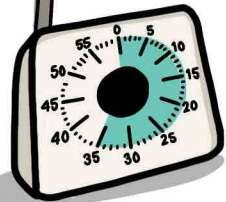
EEN FLIPOVER
MET PAPIER

DRAAI DE RUITJES
NAAR ACHTEREN, DAN
HEB JE 'RUSTIG'
PAPIER

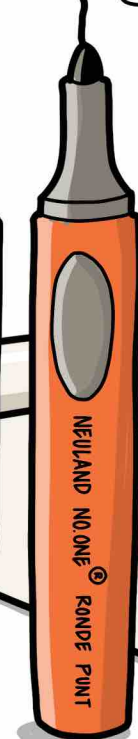
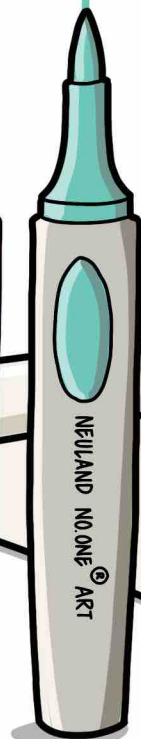
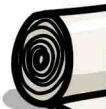
WI WERKEN GRAAG
MET MATERIAAL VAN
NEULAND

IK BEN
FAVORIET!
OP A3 EN A4

EEN TIMER

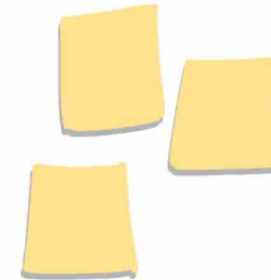
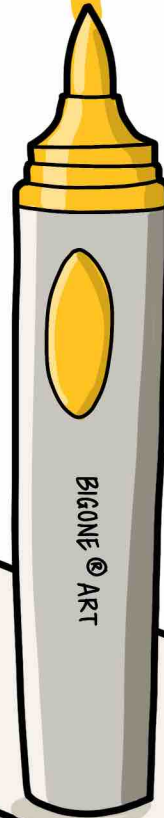

EEN BEL

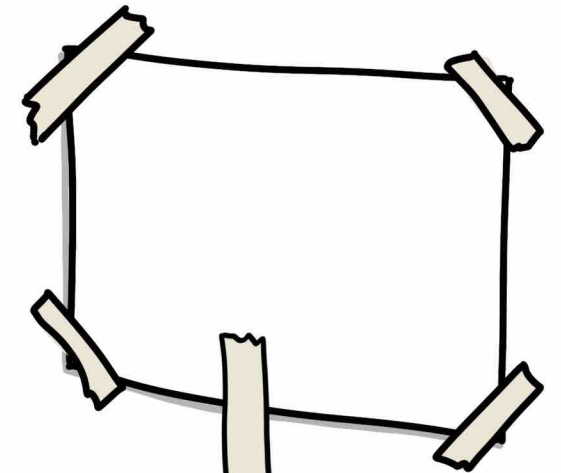

OP GROOT FORMAAT

TITELS

POST-ITS
IN ALLERLEI
KLEUREN, VORMEN
EN MATEN

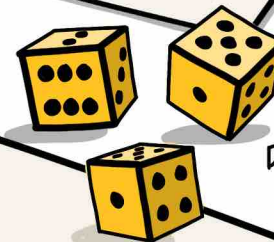
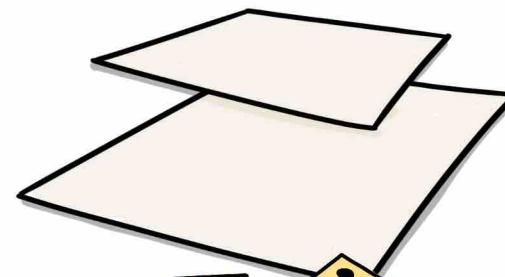

SCHILDERSTAPE

EEN SCHAAR

A4 EN A3
PAPIER

DOBBELSTENEN

VOLDOENDE STIFTEN VOOR
ALLE DEELNEMERS

EEN GROTE
ROL PAPIER

DE POST-IT MUUR

VERTEL EEN VERHAAL MET PLAATJES

Faciliteren ★★
Tekenen ★

Omschrijving

Deelnemers kiezen uit een verzameling vooraf gemaakte tekeningen (bijvoorbeeld symbolen en iconen) gebruiken deze om een verhaal te vertellen. De beelden helpen om gedachten te ordenen, associaties te maken en ideeën onder woorden te brengen. De werkvorm is geschikt om jezelf voor te stellen, een project toe te lichten of samen een thema te verkennen. In deze werkvorm tekenen de deelnemers niet zelf.

Doel

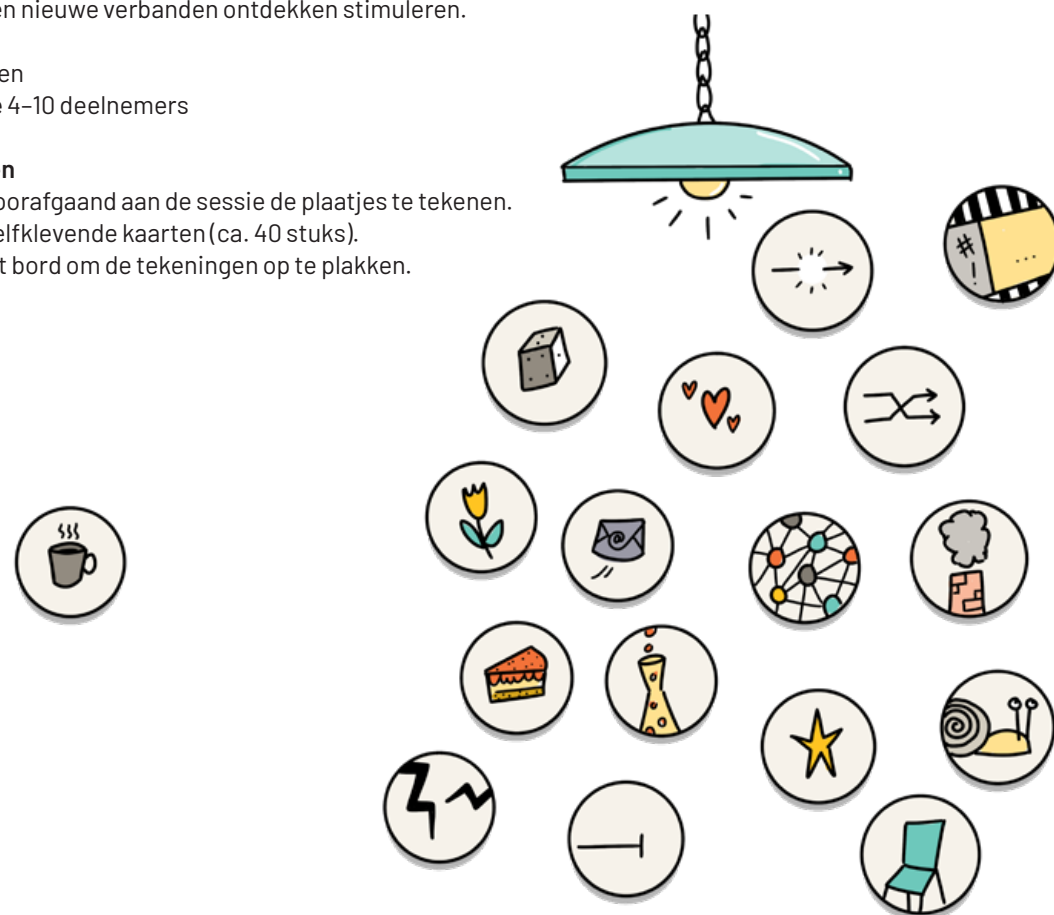
- Kennismaken met elkaar.
- Project presenteren.
- Creatief verhalen vertellen.
- Associëren en nieuwe verbanden ontdekken stimuleren.

Tijd ± 30 minuten

Groepsgrootte 4-10 deelnemers

Benodigdheden

- Stiften om voorafgaand aan de sessie de plaatjes te tekenen.
- Post-its of zelfklevende kaarten (ca. 40 stuks).
- Muur of groot bord om de tekeningen op te plakken.

AANPAK

Vorbereitung

Teken op elke post-it een eenvoudig, herkenbaar of verrassend beeld, bijvoorbeeld een lampje, koffiekopje, ster, boom, puzzelstuk, vogel, loop, hart of appel. Zorg voor minimaal 40 tekeningen met voldoende variatie zodat deelnemers creatief kunnen associëren.

Plak de tekeningen zichtbaar op een muur of groot bord.

1 Introductie (1 min.)

Vertel: 'Vandaag ga je een verhaal vertellen met behulp van maximaal drie tekeningen die hier al hangen. Dat kan zijn om jezelf voor te stellen, iets te delen over een project of een thema te verkennen. Er is geen goed of fout; het gaat om associëren, verbeelden en delen.'

2 Selectie van tekeningen (2 min.)

Vraag elke deelnemer drie tekeningen te kiezen die hen inspireren.
Laat ze de beelden bekijken en associëren met hun verhaal. Nodig hen uit om zowel letterlijk als figuurlijk naar de beelden te kijken.

3 Voorbereiding van verhalen (5 min.)

Geef deelnemers even de tijd om hun verhaal te ordenen. Help met vragen als:

- Wat spreekt je aan in deze beelden?
- Waar staan ze voor in jouw verhaal?
- Hoe hangen ze met elkaar samen?

4 Vertellen van verhalen (15 min.)

Deelnemers vertellen hun verhaal aan de groep, met de gekozen tekeningen als visuele ondersteuning. Stimuleer een open sfeer waarin geluisterd wordt en vragen gesteld mogen worden.

5 Reflectie en afronding (5 min.)

Sta kort stil bij wat opviel: welke verhalen bleven hangen? Welke verrassende verbanden werden gelegd? Hoe hielpen de tekeningen?

► VARIATIES & TIPS

- Deze werkvorm kan ook gebruikt worden bij grotere groepen door de groep op te delen in kleine groepjes.
- Laat deelnemers twee tekeningen kiezen en er zelf één maken om hun verhaal compleet te maken.

WAT SPEELT ER OM ONS HEEN? ZICHT OP NIEUWE KLANTVRAGEN

Faciliteren ★★★
Tekenen ★★

Omschrijving

In deze werkvorm brengen deelnemers samen in beeld wat er om een organisatie of bedrijf heen speelt en welke externe factoren van invloed kunnen zijn. Ze kijken daarbij vanuit verschillende invalshoeken, zoals politiek, economisch, sociaal, technologisch, milieu en juridisch. Ook verkennen ze welke vragen en behoeften ontstaan bij klanten of andere doelgroepen.

Bron: Deze werkvorm is geïnspireerd op de PESTEL-analyse.

Doel

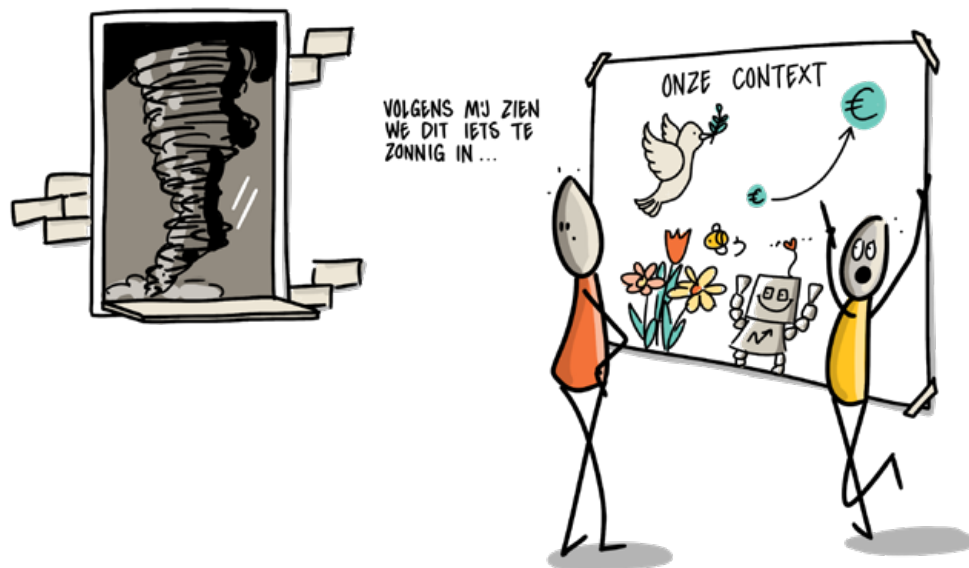
- Relevante externe trends, ontwikkelingen en invloeden verzamelen.
- Zicht krijgen op veranderingen in vragen en behoeften van klanten.

Tijd ± 90 minuten

Groepsgrootte 4–20 deelnemers

Benodigheden

- Zwarte stift per deelnemer.
- Post-its.
- Flipover of groot vel papier.

AANPAK

Vorbereiding

Teken vooraf op een groot vel het template met de verschillende vakken. Zorg dat iedere deelnemer een stift en voldoende post-its heeft.

1 Introductie (2 min.)

Vertel: 'Voordat we vooruitkijken of plannen maken, staan we eerst stil bij wat er om ons heen speelt. Welke externe factoren hebben invloed op ons werk? We brengen dit samen visueel in beeld door trends en ontwikkelingen te tekenen en te verzamelen op post-its. We kijken daarbij breed: politiek, economisch, sociaal, technologisch, milieu en juridisch.'

2 Trends en ontwikkelingen in beeld brengen (20 min.)

De deelnemers schrijven of tekenen individueel trends en ontwikkelingen die zij relevant vinden, één per post-it.

3 Post-its delen en plaatsen (20 min.)

Laat deelnemers hun post-its in het passende vak op het template hangen en kort toelichten wat ze ophangen. De groep luistert; er wordt nog niet gereageerd of gediscussieerd.

4 Reflectie (20 min.)

- Kijk samen naar het geheel en stel vragen als:
- Wat valt op?
 - Welke patronen of verhaallijnen zie je ontstaan?
 - Waar kunnen we niet omheen?

5 Klantvragen en behoeften verzamelen (10 min.)

Als dat is besproken, tekenen en schrijven de deelnemers welke veranderingen zij vervolgens verwachten in de vragen, wensen en behoeften van klanten/cliënten, of een andere relevante doelgroep.

6 Post-its delen en plaatsen (15 min.)

Laat deelnemers hun post-its in het passende vak op het template hangen en kort toelichten wat ze ophangen. Bespreek daarna samen wat opvalt en welke klantvragen het meest relevant zijn. Benoem eventueel een aantal punten die verder uitgewerkt of opgepakt moeten worden in een vervolgssessie.

► VARIATIES & TIPS

- Afhankelijk van de opgehaalde punten kun je per onderdeel de belangrijkste punten of een top 3 formuleren.
- Gebruik de uitkomsten als vertrekpunt voor een strategisch (jaar)plan.

AFSLUITEN MET EEN METAFOOR

HOE LOOP JIJ NAAR BUITEN?

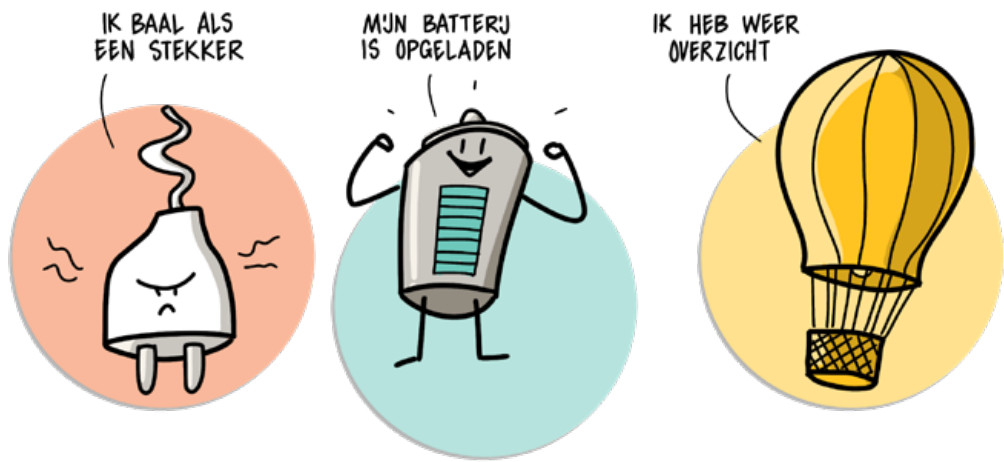
Faciliteren ★
Tekenen ★

Omschrijving
In deze werkvorm checken deelnemers uit door een metafoor of symbool te tekenen dat laat zien hoe zij de sessie verlaten. Dat kan gaan over gevoel, energie, inzicht of indruk. Door dit kort te tekenen en te delen, wordt zichtbaar hoe iedereen erbij zit aan het einde van de sessie, zonder lange uitleg.

- Doel**
- Op een laagdrempelige manier uitschrijven.
 - Inzicht krijgen in hoe deelnemers de sessie ervaren.
 - De sessie gezamenlijk en bewust afronden.

Tijd ± 10 minuten
Groepsgrootte 2-12 deelnemers

- Benodigheden**
- Zwarte stift per deelnemer.
 - Flipover met een check-out-vraag in beeld.
 - 1 post-it per deelnemer (gebruik bijvoorbeeld een grote ronde vorm).

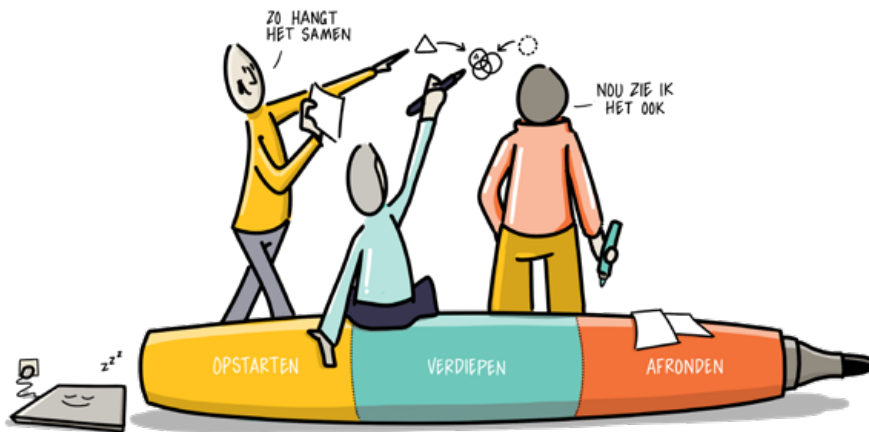

AANPAK

Vorbereiding
Leg voor iedereen een post-it en stift klaar.

- 1 Introductie (1 min.)**
Vertel: 'We sluiten af met een korte visuele check-out. Jullie tekenen een metafoor of symbool om te laten zien hoe je deze sessie verlaat. Dat doen we met een kleine tekening en eventueel een paar woorden. Vul voor jezelf aan: 'voor mij was deze sessie als een...' Er is geen goed of fout en een eenvoudig beeld is genoeg.'
- 2 Voorbeeld (2 min.)**
Deel post-its en stiften uit en laat een eigen voorbeeld zien.
- 3 Individueel tekenen (4 min.)**
Laat deelnemers hun metafoor tekenen op een post-it.
- 4 Tekeningen delen en reflectie (2 min.)**
Laat iedereen de tekening delen. Kijk samen naar het geheel en benoem wat opvalt.

- **VARIATIES & TIPS**
- Bij grote groepen kun je de deelnemers hun metafoor of symbool in duo's laten delen.
 - Voorbeelden van metaforen: het weer, een reis, energiepeil, een dier, landschap of emoji.

Een goede samenwerking kan niet zonder communicatie. En soms wil je anders communiceren dan alleen met woorden. Al eens gedacht aan stiften en papier? Met tekenen laat je zien wat je bedoelt. Als je samen tekent, gebeurt er iets bijzonders. Wat nog vaag, versnipperd of alleen in hoofden zit, wordt zichtbaar en concreet.

En misschien net zo belangrijk: tekenen brengt beweging! Het nodigt jou en je collega's, teamleden of klanten uit om op te staan en samen te denken en te doen. Niet om 'kunst' te maken, maar om beter te communiceren.

In Het Visuele Werkvormenboek vind je 75 werkvormen waarin tekenen centraal staat. Zet ze direct in tijdens bijeenkomsten, werksessies, trainingen en vergaderingen.

De werkvormen zijn onderverdeeld in elf categorieën, zodat je gericht kunt kiezen wat past bij het doel van je sessie. Of je nu wilt opstarten met een tekendrempelverlager, samen iets concreet wilt maken of tot gezamenlijke keuzes wilt komen.

Voor trainers, facilitators, teamleiders, docenten en iedereen die met groepen werkt en denkt:

EN ALS WE HET NOU EENS TEKENEN?

